

Hilispuberteetlikke passioone

Kaja Kann. Tänavatüdruk. Tallinn: Varrak, 2020. 255 lk.

Tegemist on päeviku- või blogilaadse romaaniga, mis jätab tugevalt autobiograafilise mulje. Lugu raamivaks sündmustikuks on autori filosoofiaõpingud Tallinna Ülikoolis, teoses kirjeldatakse kaht esimest õpinguaastat. Algne situatsioon – elukogenud multitalendist kunstnik läheb tagasi kooli – töötab intriigi ja põnevust. Lootsin isegi, et ehk valgustatakse filosoofide hermeetiline maailm tähelepaneliku kõrvalpilguga korralikult läbi. Paraku seda ei juhtu, raamat järgib tänapäeva blogosfääri peavoolu, koosnedes suures osas tühjast-tähjast.

Vaatlengi alustuseks kriitiliselt teose sündmustikku ja kompositsiooni. Kahtlemata on tudengiromaanis asjakohane auditoriumides toimuva põhjalik kajastamine. Seda tehakse raamatus monotoonse korduvusega, aga kui selline on minategelase õppimiskogemus, siis ei tasu selle üle norida. Kas võhikust lugeja saab siit lihtsa sissejuhatuse filosoofiasse? Ei saa, õpitavat üksnes märgitakse fragmentaarselt, aga seegi on põhjendatud, kuna minategelane ei saa enamasti õpitust aru ja raamat esitab ju tema kogemusvoogu. Pealegi muutnuks liigne õpitusse süüvimine raamatu kuivaks ja keeruliseks. Loomulikult tuleb avada ka tudengielu kooliväliseid tahke ning sündmustiku teine kihistus seda teebki: pidev ja järjekindel õppimine, mitu kohvi-veini sinna juurde kulub, konsultatsioonid õpingukaaslastega

jms. Ja ega pidusidki saa tudengielust välja lõigata, nende esitamine raamatus on loomulik, kuigi siinkohal kaldub teose fookus ülikoolikaaslastest eemale teatrisõprade sekka. Neid, keda kehtab romaani pealkiri, tuleb hoiatada, et see on puhas reklaamitrikk: mingit erootikat teoses pole, ei leidu peaaegu midagi pikantset, kui selleks mitte pidada raportit günekoloogilise läbi vaatuse tulemustest (lk 167).

Kolmel eeltoodud sündmuste teljel raamatut tihendades võinuks saada korraliku arenguromaan, mille õhkõrna punktiiri on praegugi paista. Tihendamise korral võinuks ka raamatu ajaraami pikendada vähemalt ühe aasta võrra. Praeguseks on Kaja Kann kaitsnud filosoofias juba magistrikaadi, seega pidanuks olema autobiograafilist ainet küllaga. Asi pole üksnes kvantiteedis, vaid minategelase peamise pürgimuse ja konflikti arengulugu – kirjutada loominguline, akadeemilisest raamist kohitsemata lõputöö tuulest – väärinuks raamatus lõpetatust. Tegelikult elus see pürgimus õnnestus, peale selle ilmneb, et raamatus kirjeldatud juhendaja vahetus. Tihendamistöö võinuks anda kaks erinevat tulemit. Esiteks kirevama sündmustiku, mis ei pea seisnema kunstlikus põnevuse väljamõtlemises, vaid võib koosneda lihtsalt meeldejäävatest seikadest (*à la* kuidas sadulsepaks õppijat kutsumakse seltskonda ja diivaniparanduses kätt proovima ning minategelane pakub, et õpi filosoofiat ja võib samuti seltskonnast läbi astuda, lk 26–27; või siis suitsunurgas kuulnud lõöpiv ettepanek minategelane ära tappa, millele järgneb arutelu nime Kann õigest käänamisest, lk 197). Teine võimalus olnuks jätta sündmustik ühetaliseks ja rutiinseks, arendades mina-

tegelase mõtisklevat sisekõnet, ning toota Õnnepalu stiilis igavuse esteetikat.

Paraku täidab suurt osa raamatu sündmustikust ja ka dialoogidest tühiste tegevuste kirjeldamine: millega kooli sõidet, mida kohvikust osteti, kuidas käidi WC-s, pikad dialoogid arvutiparanduse või rehvivahetuse asjus, lehekülgede viisi *small talk*'i. Peategelane mõtleb, „et sinne olukord on samasugune nagu Facebooki tätt” (lk 214), aga aeg-ajalt esinev irooniline distants („kelle elu ma elan ja kelle mõtteid ma mõtlen”, lk 177) ei muuda kirjeldatud materjali loetavamaks. Tegu pole pisiasjadesse süüvimisega, nendest tähevduslikkuse väljakurnamisega kirjanduse luubi all, sageli on argiseid detaile lihtsalt kuhjatud, lühidalt raporteeritud. Selline stiil, et „kõik läheb trükki”, iseloomustab moodsat blogikirjandust ning ei tohiks Kaja Kannu juures olla vältimatu – ta ei ole ju verisulis sotsiaalse meedia autor, kirjutab heas keeles, on minategelase loos teinud ka väljajätteid, nt üksnes teatatakse muis asjus välismaal käikudest. Peale selle on raamatul kogenud kultuuritegelasest toimetaja (Madis Kolk). Miks lõpptulemus selline on, mine võta kinni.

Edasi käsitlen tegelaskujude loomist „Tänavatüdrukus”. Kui välja jätta minategelane ise ja kõige rohkem kujutatud õppejõud Andres Luure, siis valitseb selles vallas hõredus ja rabeledus. Tegelasi ei ole tutvustatud ega kirjeldatud, nad hüppavad kontuuridena minategelase tajuvälja ja kaovad niisama kiiresti, taust jääb avamata. See rabeledus ei häiri n-ö siseriingi lugejat, kes ma isegi filosoofina olen – teadvus konstrueerib tuttavate inimeste vajaliku tagapõhja nagunii. Kuid minu jaoks tundmatute prototüüpidega tegelaste juures hakkas tausta puudumine kohe häirima. Kui raamatut loeb inimene, kes ei tunne ei Tallinna Ülikooli filosoofe ega Kaja Kannu tuttavaid-sõpru, siis tema jaoks võib paljugi segaseks jääda. Siingi,

nagu sündmuste tasandil, valitseb uljas hoog, hooletu käega visandamine: näiteks on dialoogid esitatud nii, et pole tähistatud, kes juttu alustas, kes jätkas – mõnikord ei ole seda isegi kontekstist võimalik haarata. Täpsemad piirjooned omandavad tegelased üksnes siis, kui neid halvustatakse, kui minategelane näeb kedagi negatiivses värvingus. Näiteks kirjutatakse ühe konverentsil esineja kohta: „Teine tädi on ilmselt soomlanna Tartust. [...] Ta on nagu väike hall hiireke, kaks punupatsi plikalikult peas, ise aga hirmus kole ja piiksuva häälega.” (Lk 127)

Minategelase enesekirjeldused on seevastu rikkalikud ja põhjalikud. Pilt, mis raamatust avaneb, on täis vastuolusid, kuid seeläbi põnev. Siin tuleb esile vähemalt kaks selgelt eristuvat rolli: Kaja üleüldiselt ja Kaja koolis, kusjuures mõlemas rollis esineb omakorda sisemisi vastuolusid. *Kaja üleüldiselt* on spontaanne, aus, julge ja ilus (viimast omadust ei unustata teoses korduvalt rõhutada). Üliõpilane Kaja kirjutab ühes koolitöös mina analüüsides nii: „Olen naine, mina siin tuusan! Samas, selline naine on paljudele hirmuäratav, lausa vastik. See naine sätib ennast sinu ette, on justkui peegliks. Te näete seal iseennast, oma ihasid või pahesid, tulpimust, ahasust või paineid, enda tarkust või lollust. Naine ise on kõigest üle, naine on *cool*, külm kui peegel. Võta või jäta. Parem, kui jätad.” (Lk 161)

See spontaanne naine kaitseb nii ennast kui ka sookaaslasti käperdajate eest, teeb säravaid tantsuetasteid, pidutseb vahvalt, juhib kindlakäeliselt teatritudengite tööde žüriid, kirjutab taotlusi, teeb lennult maatöid ja sõitleb mahlakalt tema maakodus talvituva välismaalasega, sest too ei oska ahju kütta jne. Teisalt ilmneb, et minategelane on samal ajal ka hajameelne, saamatu, suisa äpardlik: unustab korduvalt süüa osta, saab pidevalt parkimistrahve, jääb politseile joobes päi ratta seljas vahele,

ei julge vajadusel naabri uksele koputada jms. Need vastandlikud olemisviisid samas isikus ei klapi kokku ega ole ka konteksti abil lahti seletatud. Ei ole rõhutatud, et just filosoofia õppimine muudaks inimese eluvõõraks, kuigi see oleks huvitav liin, mida arendada. Põgusalt on puudutatud küll maa ja linna erinevust (lk 34), kuid samuti ei saa öelda, et Kaja võimekus avalduks ainult maal, Pardimäel. Võime siinkohal leppida sellega, et inimene ongi tehtud nii kõverast puust, et temast ei saa ühtegi sirget asja (nagu ütles Kant).

Kaja koolis on aga üks eriline roll, mis sisaldab küll ka eelnevalt kirjeldatud duaalsuse tunnusooni. Selles rollis esineb julguse ja aususe puhanguid, Kaja paneb vajadusel arrogantselt, vahel ropendadeski paika endast liiga palju arvavad õppejõud ja kaastudengid. Kuid õppija enesekirjelduse valdav juhtlõng on just saamatus, sellega minnakse suisa groteskini välja, nt algab minategelase õppima asumise taotluskiri nii: „Olen vana ja loll. Minu motoks on olnud harimatus.” (Lk 13) Valdav osa õppetöö kirjeldusest kätkebki seda lollust ja jänni jäämist, vihapursked vahelduvad enesehaletsusega, vakatustega seminarides jne. Elukogenud enesekindel inimene on laskunud õpiraskustega lapse rolli, esitades neljateistaastase tüdruku hala, nagu üks vestluskaaslane talle ütleb (lk 130). Nagu lapsed sageli, ei ole minategelane läinud õppima mitte suurest huvist aine vastu, vaid lihtsalt niisama, nii on kombeks: „Tegin ju alguses otsuse, et kool on ainult selleks, et kuhugi minna, kuhugi, kus keegi ütleb, et loe seda ja seda ja siis kirjuta seda ja seda” (lk 116).

Siiski ei ava eeltoodu piisavalt täpselt rolli *Kaja koolis*. Seni kirjeldatud tunnuste põhjal paistab võrsuvat tüüpiline katkeva haridustee narratiiv: aine ei huvita, hästi

hakkama ei saa, tekivad konfliktid, peod ahvatlevad jne. Sellele lisandub ootamatult veel üks kiht – visa tuupuri oma. Vaatamata kõigele õpitakse päevade viisi, raporteeritakse kulutatud töötundidest ja väljateenitud eksamitulemustest ning asjad saavadki pikapeale tehtud. Raamatu epiloogis puhub maakodus tuul minategelasele kõrva sõnumi, et tema kohta planeeritav lõputöögi saab ilusti tehtud. Algses planeerimisjärgus, kui mitu õppejõudu püüdis seda isemõtlejalikku ideed karpida, kirjutas Kaja: „Lõputöö võiks olla õpilase panus maailma mõtestamisse. Selle asemel surutakse meid nii väikesesse kasti, et jumala eest ükski kastinurk õhku läbi ei laseks.” (Lk 112)

Taustasündmustest saame teada, et Kaja õppis filosoofiat ajal, mil Eesti Humanitaarinstituut (EHI) struktuurireformi käigus suurema üksuse osaks (TÜHI) ümber kujundati. Enese teadmata kannab Kaja endas vana EHI vaimsust. Läinuks ta filosoofiat õppima pärast keskkooli, 1990-ndate algul, polnuks keegi tema isemõtlejalikku hoogu pidurdanud, siis EHI-s just nõnda mõeldi ja kirjutati. Romaani peategelane on lihtsalt liiga hilja lauluvainule jõudnud, ajal, mil Tallinna Ülikooliski on võetud suund akadeemilise ranguse, selguse ja efektiivsuse poole. Selle nurga alt vaadates kulaks „Tänavatüdruku” kõrvale ära üks noid vanu vabaduse aegu kaardistatav tudengiromaan, on ju nii mõnigi toona EHI-s õppinu lõplikult kirjanduse poole üle läinud. Kui autor tahab peale Pardimäe põldude ka kirjanduspõldu edasi künda, siis soovitaks tal olla natuke vanamoodsam, hüljata Facebooki tšätt ja valada oma anne tihedasse teksti.

LEO LUKS